

2. Низький рівень рухової активності у студентів зумовлює обмеження кількості міжособистісних і міжгрупових контактів, що, у свою чергу, сприяє зниженню комунікативної підготовленості й утруднює процес соціалізації цих студентів.

3. Враховуючи позитивний вплив рухової активності на розширення кола міжособистісного і міжгрупового спілкування, можна рекомендувати включення до навчальної програми з фізичного виховання тренувальних вправ дзюдо, які сприяють комплексному розвитку структури комунікативної підготовленості студентів.

1. Гринчук О. І. Психологічні засади комунікативної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук / О. І. Гринчук. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2004. – 18 с.
2. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – С.Пб. : Питер, 2000. – 512 с.
3. Корнев М. Н. Соціальна психологія : підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К. : [Б. м. : б. в.], 1995. – 304 с.
4. Матійчук І. В. Тактична, психологічна та фізична підготовка дзюдоїстів / І. В. Матійчук. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2004. – 59 с.
5. Матвеев С. Борьба дзю-до / С. Матвеев, Я. Волощук. – К. : Здоровье, 1974. – 123 с.
6. Пачковський Ю. Ф. Психологія підприємництва : навч. посібник / Ю. Ф. Пачковський. – Львів : [б. в.], 2001. – 276 с.
7. Петренко Г. Можливості різних підходів до вивчення та регламентації рухових дій / Г. Петренко, Т. Тарасов // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. – Л. : Панорама, 2002. – Вип. 6, т. 2. – С. 182–184.
8. Психологическая диагностика. Методики и тесты : учеб. пособие / ред.-состав. Д. Я. Райгородский. – Самара : Бахрах, 1998. – 672 с.
9. Тараканова А. П. Бесіди про дзю-до / А. П. Тараканова // Метод. розробка на допомогу керівникам шкільних і позашкільних установ. – К. : ІЗМН, 1996. – 20 с.
10. Швалб Ю. М. Практична психологія / Ю. М. Швалб, О. В. Данчева. – К. : Лібра, 1998. – 270 с.

УДК 796.011.3

ББК 515.76+514.96

Людмила Фролова

ВПЛИВ РІВНЯ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ГАНДБОЛІСТОК НА УСПІШНІСТЬ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проведений кореляційний аналіз показників успішності змагальної діяльності та ігрового й тактичного мислення гандболісток. Встановлена залежність результативності гри в нападі та надійності гри в захисті від рівня розвитку відповідних спеціальних здібностей гандболісток на етапах багаторічного спортивного вдосконалення.

Ключові слова: ігрове мислення, тактичне мислення, результативність гри в нападі, надійність гри в захисті.

The correlation of education indexes of competitive activity and game and tactics thinking of women handball players was analyzed. The high correlation of game efficiency in forwards and the game reliability in defense from the development level of appropriate special skills of handball players was discovered on the stages of long sport improvement.

Key words: game thinking, tactics thinking, game efficiency in forwards, reliability of the game in defense.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Забезпечити високу ефективність і надійність міжнародних виступів спортсменів на сучасному рівні розвитку спорту можна не тільки шляхом удосконалення технічних засобів і систем, раціоналізацією навчально-тренувального процесу, а й шляхом професійного відбору, складовою частиною якого є визначення спортивного таланту за психофізіологічними характеристиками.

Психофізіологічні дослідження останнім часом все більше цікавлять фахівців і вчених як характеристики професійної придатності до певного виду діяльності [2; 3;

7] й основа прогнозування високих досягнень [1]. Разом із тим відчувається потреба в розробці методик професійної психодіагностики, а викликана вона обмеженістю деяких педагогічних та медико-біологічних методів відбору.

Для професійної психодіагностики важливим є визначення окремих психічних здібностей, які матимуть структуру досить стійких, але мінливих під впливом ряду біологічних та соціальних чинників властивостей, що є визначальними чинниками успішних виступів спортсмена [2; 7].

У спортивних іграх, на відміну від неігрових видів спорту, вирішальне значення для досягнення успіху має тактична майстерність гравців [6; 10]. Уміння вибрати відповідну тактику дій потребує проявів мислення [9]. Але слід відмітити, що, незважаючи на важливість інформації про стан і динаміку мислення гравців, нами фактично не виявлено щодо цього конкретних матеріалів. Також не виявлено методик, завдяки яким можна було б дослідити мислення в спортивних іграх взагалі і гандболі зокрема.

Відсутність адекватних методик діагностування спеціальних здібностей, що враховували б усю специфіку змагальної діяльності, спонукала до розробки способу визначення рівня розвитку спеціальних здібностей гандболістів та проведення ряду досліджень із виявлення впливу рівня розвитку ігрового й тактичного мислення на успішність змагальної діяльності гравців.

Мета дослідження – встановити залежність успішності змагальної діяльності від рівня розвитку спеціальних здібностей гандболісток.

Методи та організація дослідження. У дослідженнях взяло участь 180 гандболісток 10 спортивних шкіл України, юніорської збірної команди України з гандболу та 16 провідних команд вищої ліги чемпіонату України віком від 12 до 34 років. Дослідження проводилися протягом 2006–2007 років.

Запис гри здійснювався з використанням методу ручного кодового запису, а її обробка – з допомогою комп'ютерної програми, описаної Н.А.Зеленько [5].

Для об'єктивної оцінки успішності змагальної діяльності в нападі використаний коефіцієнт результативності нападу за методикою В.Я.Ігнат'євої, В.І.Тхорева, І.В.Петрачевої [6].

Для об'єктивної оцінки успішності змагальної діяльності в захисті використаний коефіцієнт надійності оборони, описаний В.А.Темченко [8].

Визначення рівня розвитку ігрового й тактичного мислення гандболісток проводилося за методикою "Balltest" [3].

Результати дослідження та їх обговорення. Отримані в ході дослідження показники змагальної діяльності гандболісток дали можливість визначити коефіцієнт результативності гри в нападі (К_{рн}) та коефіцієнт надійності гри в обороні (К_{но}) на етапах багаторічного спортивного вдосконалення (табл. 1).

Таблиця 1

Успішність змагальної діяльності гандболісток на етапах багаторічного спортивного вдосконалення ($M \pm m$)

Етапи багаторічної спортивної підготовки	Коефіцієнт результативності нападу (Крн) %	p	Коефіцієнт надійності оборони (Кно) %
2-й – попередньої базової підготовки (юнацькі розряди)	38,33±2,97	<0,001	22,87±1,89
p	<0,001		>0,05
3-й – спеціалізованої базової підготовки (I–II розряд)	51,73±2,77	<0,001	27,20±2,91
p	<0,001		>0,05
4-й – підготовки до вищих досягнень (КМС)	67,60±2,64	<0,001	34,93±3,53
p	>0,05		>0,05
5-й – максимальної реалізації індивідуальних можливостей (МС, МСМК)	74,40±3,21	<0,001	40,20±4,07

У результаті аналізу даних встановлено, що на кожному етапі середні значення результативності гри гандболісток у нападі достовірно вищі за середні значення надійності гри в обороні, при цьому різниця коефіцієнтів зі зростанням кваліфікації гандболісток значно зростала. Так, якщо на 2-му етапі вона складала 15,46 % ($p < 0,001$), то на 3-му етапі вона становила 24,53% ($p < 0,001$), а на 4-му і 5-му етапах – 32,67% ($p < 0,001$) та 34,20% ($p < 0,001$) відповідно. Тобто пріоритет ефективності гри гандболісток, незалежно від їх кваліфікації, належить діям у нападі.

Розглядаючи показники на етапах підготовки, можна теж говорити про наявність різниці показників змагальної діяльності гандболісток. Але, якщо коефіцієнт результативності нападу (Крн) змінювався від 2-го до 4-го етапу ($p < 0,001$), то коефіцієнт надійності оборони (Кно) кожного наступного етапу незначно відрізнявся від попереднього ($p > 0,05$), хоча зафіксована достовірна різниця показників 2-го та 5-го етапів ($p < 0,01$).

Отриману успішність змагальної діяльності ми порівняли з показниками спеціальних здібностей гандболісток, тобто з коефіцієнтом ігрового й тактичного мислення.

Порівнюючи співвідношення часток специфічного мислення та ефективності дій у нападі та захисті, можна сказати, що на 2-му етапі частка ефективності мислення в нападі (Кмн) в 2 рази більша частки ефективності мислення в захисті (Кмз) (відповідно 67% і 33%), а частка ефективності змагальної діяльності в нападі (Крн) в 1,7 рази більша від частки ефективності дій у захисті (Кно), відповідно 63% і 37%. Тобто в ході дослідження ми отримали майже однакову перевагу атакуючих дій гандболісток.

Співвідношення часток успішності змагальної діяльності в нападі до захисту на 3-му етапі багаторічної спортивної підготовки гандболісток склало 1,9 раза (від-

повідно 66% і 34%), а співвідношення часток ефективності мислення в нападі до захисту – 1,8 раз (відповідно 65% і 35%). Це вказує на те, що тенденції пріоритетності ефективних дій у нападі збереглися й на етапі спеціалізованої базової підготовки.

Ідентичним до 3-го етапу виявилось співвідношення часток успішності змагальної діяльності та ефективності мислення в нападі до захисту на 4-му етапі багаторічного спортивного вдосконалення гандболісток.

Етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей виявив інше співвідношення часток як змагальної діяльності, так і мислення. А саме результативність гри в нападі більша у 1,8 раза за надійність гри в обороні (відповідно 65% і 35%), а ефективність вирішення ігрових завдань у нападі вища в 1,5 раза від ефективності вирішення завдань у захисті (відповідно 60% і 40%).

Порівняльний аналіз показників специфічного мислення та ефективності гри гандболісток наштотували нас на думку про наявність певної взаємозалежності. Проведений нами кореляційний аналіз ігрового й тактичного мислення та коефіцієнта надійності гри в обороні показав значні зв'язки на 2-му та 3-му етапах багаторічної підготовки гандболісток ($r = 0,621$, $r = 0,650$, $r = 0,686$, $r = 0,687$), сильні зв'язки – на 4-му етапі ($r = 0,825$, $r = 0,895$) та дуже сильні зв'язки – на 5-му етапі ($r = 0,932$, $r = 0,933$).

Кореляційний аналіз результативності гри та ігрового й тактичного мислення в нападі демонструє нам наявність сильних зв'язків на всіх етапах багаторічного спортивного вдосконалення гандболісток, а встановлений коефіцієнт кореляції знаходиться в межах $r = 0,741 - 0,892$.

Висновки

1. За даними співвідношення часток різновидів специфічного мислення встановлена майже подвійна пріоритетність вирішення завдань з атакуючих дій, а формування пріоритетності успішних дій та ігрового й тактичного мислення в нападі починається уже з етапу початкової підготовки гандболісток та залишається майже незмінним протягом багаторічного спортивного вдосконалення.

2. Успішність змагальної діяльності гандболісток знаходиться у прямій залежності від рівня розвитку спеціальних здібностей, тобто мислення. Кореляційний аналіз вказав на значні, сильні й навіть дуже сильні зв'язки ігрового і тактичного мислення та успішності змагальної діяльності.

3. Методика діагностування ігрового і тактичного мислення може виступати не тільки як показник стану та динаміки спеціальних здібностей, але і як критерій прогнозування успішності змагальної діяльності гандболісток.

Подальше вивчення спеціальних здібностей і змагальної діяльності гандбольних воротарів на етапах багаторічного вдосконалення з метою визначення стану рівня розвитку та динаміки в процесі багаторічного спортивного вдосконалення.

1. Баландин В. И. Прогнозирование в спорте / В. И. Баландин. – М. : Физкультура и спорт, 1986. – 172 с.
2. Волков Л. В. Теория и методика детского и юношеского спорта / Л. В. Волков. – К. : Олимпийская литература, 2002. – 296 с.
3. Глазирін І. Визначення сформованості ігрового і тактичного мислення спортсменів у спортивних іграх / І. Глазирін, Л. Фролова, Г. Зганяйко // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції “Актуальні проблеми юнацького спорту”. – Херсон : [б. в.], 2007. – С. 58–64.
4. Джордж Ф. Мозг как вычислительная машина / Ф. Джордж. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1963. – 528 с.
5. Зеленько Н. А. Методика записи игры гандболистов как средство управления тренировочной и соревновательной деятельностью команд мастеров / Н. А. Зеленько // http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Snsv/2006-09/06znadkm.pdf.
6. Игнатъева В. Я. Подготовка гандболистов на этапе высшего спортивного мастерства / В. Я. Игнатъева, В. И. Тхорев, И. В. Петрачева. – М. : Физическая культура, 2005. – 276 с.

7. Макаренко М. В. Основи професійного відбору військових спеціалістів та методики вивчення індивідуальних психофізіологічних відмінностей між людьми / М. В. Макаренко. – К. : [б. в.], 2006. – 395 с.
8. Темченко В. А. Регистрация, обработка и анализ показателей соревновательной деятельности в спортивных играх / В. А. Темченко // <http://lib.sportedu.ru/Books/XXPI/2006n2/p37-48.htm>
9. Шестаков М. П. Гандбол. Тактическая подготовка / М. П. Шестаков, И. Г. Шестаков. – М. : СпортАкадемПресс, 2001. – 132 с.
10. Эйдер Е. Обучение движению : монография / Е. Эйдер, С. Бойченко, В. Рудник. – Барановичи : Барановичская укрупненная типография, 2003. – 291 с.

УДК 796.011.3
ББК 515.76+514.96

*Іван Глазирін, Валентина Глазиріна,
Людмила Фролова, Діаріуш Наварецький*

ВИЗНАЧЕННЯ ІГРОВОГО АМПЛУА ГАНДБОЛІСТОК ЗА РІВНЕМ РОЗВИТКУ ІГРОВОГО І ТАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Вивчається процес формування ігрового і тактичного мислення гандболісток різних ігрових амплуа на етапах багаторічного спортивного вдосконалення. Встановлено рівень розвитку різновидів специфічного мислення гандболісток різної ігрової спеціалізації.

Ключові слова: *ігрове мислення, тактичне мислення, рівень розвитку, ігрові амплуа.*

The process of forming game and tactics thinking of women handball players with the different game part was investigated on the stages of long perfecting. The level of specific thinking variants among the women handball players of various game specializations was determined.

Key words: *game thinking, tactics thinking, development level, game parts.*

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Оптимізація управління тренувального та змагального процесу у спортивних іграх можлива за умови успішних та злагоджених дій команди [1; 5]. При цьому їх колективна діяльність спрямовується на досягнення певної мети і, безумовно, передбачає чіткий розподіл функціональних обов'язків [4].

У спортивних іграх усі гравці на основі своїх задатків, здібностей та підготовленості виконують певні функції, що й визначає їх амплуа. Але, здебільшого, ігрову спеціалізацію обирають спонтанно самі спортсмени або тренери завдяки тривалому спостереженню за їх діяльністю або інтуїції [3]. Певною мірою скоротити цей процес й уточнити його стало можливим із появою методики "Balltest", за допомогою якої можна кількісно виразити індивідуальну схильність до атакуючих чи захисних дій із визначенням їх якісних характеристик [2; 6; 8].

Мета дослідження – розробити шкалу оцінки спеціальної підготовленості гандболісток для визначення їх ігрового амплуа за рівнем розвитку ігрового і тактичного мислення.

Методи та організація дослідження. У дослідженнях взяло участь 120 гандболісток із шести спортивних шкіл України та 6 провідних команд Вищої ліги чемпіонату України віком від 15 до 34 років. Дослідження проводилися протягом 2006–2007 років.

Визначення рівня розвитку ігрового і тактичного мислення гандболісток проводилося за методикою "Balltest" [7].

Результати дослідження. За даними дослідження специфічного мислення гандболісток на різних етапах спортивного вдосконалення створено шкалу оцінки розвитку ігрового і тактичного мислення в захисті та нападі [7].

Згідно з розробленою оцінкою для того, щоб гандболістка мала середній рівень розвитку ігрового мислення в захисті, необхідно правильно вирішити на етапі попередньої базової підготовки від 2 до 3 ситуацій із 15 наданих комп'ютером, для се-